

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2018

MATSHWAO: 80

NAKO: Dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 29.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Bala ditaelo tsena ka hloko pele o qala ho araba dipotso.
2. O se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele papetla ya dikahare leqepheng le latelang lena, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona selemong sena. Ha o entse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	Dithothokiso	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Sengolwa sa Boholoholo	(25)
KAROLO YA C:	Tshwantshiso	(25)
4. Araba dipotso TSE HLANO kaofela: TSE THARO (3) KAROLONG YA A, E LE NNGWE (1) KAROLONG YA B le E LE NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO
Dithothokiso tseo o di rutilweng – Araba dipotso tse PEDI.
Thothokiso eo o sa e rutwang – O tlameha ho araba potso ena.

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO
Araba potso E LE NNGWE.

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO
Araba potso E LE NNGWE.
5. KGETHO YA DIPOTSO KAROLONG YA B (PADI) kapa SENOLWA SA BOHOLOHOLO LE YA C (TSHWANTSHISO)
 - Araba potso ya padi/ya sengolwa sa bohoholo le tshwantshiso eo o ithutileng yona FEELA.
 - Araba potso E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso tse kgutshwane KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso e telele KAROLONG YA C. Sebedisa lenanennetefatso le hlahisitsweng leqepheng la 5 ho o thusa ho etsa kgetho ya hao.
6. BOLELELE BA DIKARABO
 - Potso e telele ya thothokiso e lokela ho arajwa ka mantswe a ka bang 250–300.
 - Potso e telele ya Padi/ya Sengolwa sa Boholoholo le Tshwantshiso e lokela ho arajwa ka mantswe a ka bang 400–450.
 - Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.
7. Latela ditaelo tse hlahang qalong ya KAROLO ka NNGWE ka hloko.
8. Nomora dikarabo tsa hao jwalo kaha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.

9. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
10. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - KAROLO YA A: Metsotso e 40
 - KAROLO YA B: Metsotso e 55
 - KAROLO YA C: Metsotso e 55
11. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO			
Dithothokiso tseo o di rutilweng: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.			
NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. 'Rato la ka'	Potso e telele ya moqoqo	10	6
2. 'Ba ileng ba ile'	Dipotso tse kgutshwane	10	7
3. 'Ke ne nka balehela kae?'	Dipotso tse kgutshwane	10	8
4. 'Se ikgantshel!'	Dipotso tse kgutshwane	10	9
MMOHO LE			
Thothokiso eo o sa e rutwang: O TLAMEHILE HO araba potso ena.			
5. 'Re batla Molahlehi'	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	10
ELA HLOKO: Araba potso e LE NNGWE e telele le e LE NNGWE ya TSE KGUTSHWANE. Ha o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba e kgutshwane KAROLONG YA C. O lokela ho araba potso e LE NNGWE feela KAROLONG YA B le YA C.			
KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO			
PADI: Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
6. <i>Botsang Lebitla</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	11
7. <i>Botsang Lebitla</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	11
8. <i>Diepollo</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	14
9. <i>Diepollo</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	14
10. <i>Mme</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	16
11. <i>Mme</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	16
12. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	18
13. <i>Tutudu ha e patwe</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	18
KAPA			
SENGOLWA SA BOHOLOHOLO: Araba potso e le NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.			
14. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	20
15. <i>Ke Qati e a Lomisanwa</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	20
KAROLO YA C: TSHWANTSHISO			
Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o e rutilweng.			
16. <i>Seyalemoya</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	23
17. <i>Seyalemoya</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	23
18. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	25
19. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	25
20. <i>Lejwe la kgopiso</i>	Potso e telele ya moqoqo	25	27
21. <i>Lejwe la kgopiso</i>	Dipotso tse kgutshwane	25	27

ELA HLOKO: DIKAROLONG tsa B le C, e NNGWE ya dipotso tse arajwang e tlameha ho ba ya MOQOQO, ha e nngwe e lokela ho ba ya dipotso TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba dipotso TSE PEDI tsa mofuta wa moqoqo kapa TSE PEDI tsa mofuta wa dipotso tse kgutshwane.

LENANENNETEFATSO

Sebedisa lenanennetefatso lena qetellong ho nnetefatsa hore na e fela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO	NOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (√)
A: DITHOTHOKISO (<i>tseo o di rutilweng</i>) (Potso e telele ya moqoqo KAPA dipotso tse kgutshwane)	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (<i>eo o sa e rutwang</i>) (Dipotso tse kgutshwane)	5	1	
B: PADI (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	6–13	1	
KAPA B: SENGOLWA SA BOHOLOHOLO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	14–15		
C: TSHWANTSHISO (Potso e telele ya moqoqo KAPA ya dipotso tse kgutshwane)	16–21	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: DIKAROLONG TSA B le C, nnetefatsa hore o arabile potso E LE NNGWE YA MOQOQO le e NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANE. Ha o a lokela ho araba potso TSE PEDI tsa moqoqo kapa TSE PEDI tsa dipotso tse kgutshwane.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso TSE HLANO (POTSO YA 1–5). Araba dipotso TSE THARO feela.

DITHOTHOKISO TSEO O DI RUTILWENG

Kgetha mme o arabe dipotso TSE PEDI feela dithothokisong tseo o di rutilweng selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4). O TLAMEHA ho araba POTSO YA 5, e leng thothokiso eo o sa e rutwang.

POTSO YA 1: POTSO E TELELE YA MOQOQO

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba potso e e latelang.

RATO LA KA – MT Lekitlane

- 1 Ka bo hula, tor'a mphihlela,
- 2 Ka bua ka tshoha lerato la ka.
- 3 Tebong ba pelo ka nyakalla.
- 4 Ka phaphama, moratuwa ha a yo.

- 5 Jwale pelo ya bala dinthontho.
- 6 Ka hopola rato la ka, ka hlomoha;
- 7 Roko ba hana hehehe, ba latola bosehla;
- 8 Mehopolo ba e dumella ho farasa.

- 9 Ya tlola dithaba le dithajana mehopolo,
- 10 Dinoka le dinokana ya di tshela ho se tshita,
- 11 Ya fokaela thoto e setse morao kaofela,
- 12 Ke ela e fihla motsaneng, balakatha!

- 13 Habo rato la ka mehopolo ya fihla.
- 14 Nna ka nna ka fufula eka ke dihetse dinone,
- 15 Tebong ba pelo ka hloka mofuthu,
- 16 Thabo le nyakallo tsa emella thoko le nna.

- 17 Hoja ke molaodi wa tsohle, ke a laela;
- 18 Letsatsi ho se bitohe ke ne ke tla le laela.
- 19 Hoba moratuwa o hole, nke se mmone;
- 20 Le ha le ka hlaha le sele le bohwenng ba ntja.

Sekaseka kamoo sethothokisi se sebedisitseng dintlha tse latelang tsa bonono ho finyellelsa molaetsa wa yona moo se senolang tlholohelo ya sona ho moratuwa wa sona. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 250–300.

- Molathothokiso
- Mekgabisopuo

[10]

POTSO YA 2: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

BA ILENG BA ILE – JG Mocoancoeng

- 1 Diolo tse ngata, tse motopo,
2 Mahlabatheng kwana Sahara,
3 Di supa moo re phomotseng,
4 Bahale ba ntwana Hitlara,
5 Sera sa tokoloho.
- 6 Re ne re bitswe ke balaodi,
7 Ba re e wetse kgomo Yuropo.
8 Ra tela menyaka le maifo,
9 Ho e namola e kgubedu,
10 Ntwana mahlomola.
- 11 Setumo e ne e se sepheo sa rona;
12 Dikgabiso re ne re sa di natse,
13 Ho lwana e ne e le mosebetsi wa rona,
14 Re lebaleng, le itshebeletse.
15 Ba ileng ba ile.
- 16 Le ha re le hole le lona,
17 Re arohantswe ke dithota le mawatle,
18 Ka dipelo re haufi.
19 Lona, tswelang pele,
20 Re tla ithoballa.

- 2.1 Sethothokisi se akanya eng ka lentse lena 'diolo' le sebedisitsweng molathothokisong wa 1? (1)
- 2.2 Hlalosa seo sethothokisi se se bolelang molathothokisong wa 3. (2)
- 2.3 Qolla mola o nang le kgefutsohare temanathothokisong ya 3. (1)
- 2.4 Hlalosa maikutlo a hlahellang temanathothokisong ya 4. (2)
- 2.5 Lebitsa le sebedisitsweng moleng wa 19 le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 2.6 Akaretsa molaetsa wa thothokiso ena ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)
- [10]**

POTSO YA 3: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

KE NE NKA BALEHELA KAE? – KPD Maphalla

1	Eitse ha a se a papaetse, Mohahlaula.
2	Dinaha tsena a se a di paroleditse;
3	Eitse ha a bona belo le fela thota e sala
4	A itshetleha ka sefate, a sheba hodimo.
5	O ne a se a le mehwabadi, Mohahlaula,
6	A le maoma a le metwa, a tshabeha,
7	E ne e le kgale lefatshe le mo thetsaka,
8	Le mo tshepisa ho lona borena bo sa feleng.
9	Jwale a itshetleha ka sefate, Mohahlaula,
10	Jwale a sheba hodimo lehodimong mosepedi;
11	A hweshetsa ka la boikokobetso, a bua le Modimo
12	A re ke ne nka balehela kae, Ntate?
13	Ke ne nka balehela kae, Ramahodimo,
14	Ke ne nka balehela kae ha ho le hobe?
15	Ha meya ya bophelo e foka haholo
16	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?
17	Ke ne nka balehela kae Radinaledi,
18	Ke ne nka balehela kae ha ho le bosula?
19	Ha difefo tsa bophelo di mpatetse
20	Ke ne nka balehela kae ha e se ho wena?

- 3.1 Hlalosa seo sethothokisi se se bolelang molathothokisong wa 3. (2)
- 3.2 Phetapheto ya moelelo e fumanwa melathothokisong efe temanathothokisong ya 2? (1)
- 3.3 Bohlokwa ba karaburetso e hlahellang melathothokisong ya 9 le 10 ke bofe? (2)
- 3.4 Lentswe lena, 'hweshetsa', le hlahellang molathothokisong wa 11 ke lentswe lekgohledi. Fana ka lentswe leo sethothokisi se ka beng se le sebedisitse bakeng sa lona. (1)
- 3.5 Ke maikutlo afe a totobatswang ke temanathothokiso ya bone? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.6 Akaretsa molaetsa wa temanathothokiso ya 5 ka polelo e le nngwe e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]

POTSO YA 4: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

SE IKGANTSHE! – TJ Mahapa

- 1 Se ka ikgantsha hle ngwaneso,
2 Fatshe le a potoloha, ke lebidu;
3 Ba neng ba tshwana le wena,
4 Kajeno ba tseba ho dumedisa.
- 5 Se ka ikgantsha hle ngwaneso,
6 Ha o thotse bohobe ba ho ja,
7 Nthwena ke ntlole ke o tlole,
8 Kajeno ke wena, hosane ke nna.
- 9 Ba kae boRamabenkele ngwaneso?
10 Ba neng ba ikgantsha tjee ka wena,
11 Fu ba iphenethile la Judase Iskariotha;
12 Le wena lemoha se ka ikgantsha hle!
- 13 O kae morui elwa wa mohla monene?
14 Kajeno o ja jwang le dikgomo,
15 O phela ka dilopi, ke mokopakopa;
16 Le wena se ke wa ikgantsha hle!
- 17 O kae Raselakga elwa wa moruihadi?
18 Ke elwa maphaong, kgohlong tsa dithaba,
19 Kajeno o tshaba ho teanya mahlo le batho,
20 Hoba o ne a ikgantshetsa bona jwale ka wena.

- 4.1 Hlalosa seo sethokisi se se bolelang molathothokisong wa 2. (2)
- 4.2 Qolla mela moo ho sebedisitsweng lehlaso temanathothokisong ya 1 le ya 2. (1)
- 4.3 Sehloko se sebedisitsweng temanathothokisong ya 2 ke se jwang? (1)
- 4.4 Fana ka sebetsa sa bothothokisi se sebedisitsweng molathothokisong wa 8, o be o hlalose sepheo sa ho se sebedisa molathothokisong oo. (2)
- 4.5 Bohlokoa ba lentswe lena, 'fu', molathothokisong wa 11 le bofe? (2)
- 4.6 Akaretsa molaetsa wa temanathothokiso ya 5 ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho. (2)

[10]**MMOHO LE**

THOTHOKISO EO O SA E RUTWANG

O TLAMEHILE ho araba potso ena.

POTSO YA 5: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse tla e latela.

RE BATLA MOLAHLEHI – KPD Maphalla

1	Ka papaela le hara masiu, ka tshetshetha,
2	Hara mafifi a bonkantjana ka hlwahlwaela;
3	Ke ntse ke batlana le ngwana wa tswela la mme,
4	Wena Molahlehi, kgorula baneng ba ntate.
5	Ka titima le mpeng ya motsheare ke fufuletswe,
6	Hona tsatsing leo la sengadingadi ka titima;
7	Ke ntse ke batlana le ngwana wa tswela la mme,
8	Wena Molahlehi, kgorula baneng ba ntate.
9	Ka tsekela hara baditjhaba, ka lelera,
10	Mokgubung wa motsemoholo ka fetoha hlahlasolle;
11	Ke ntse ke batlana le ngwana wa tswela la mme,
12	Wena Molahlehi, kgorula baneng ba ntate.
13	Ka tlallwa ke naha ka theosa ke nyolosa,
14	Mebileng le ditseleng ka hla ka tshekalla;
15	Ke ntse ke batlana le ngwana wa tswela la mme,
16	Wena Molahlehi, kgorula baneng ba ntate.
17	Ka fetolwa motlae ke bana ba dikgorane,
18	Dipotso tsa ka jwale tsa fetolwa diparaso;
19	Ke ntse ke batlana le ngwana wa tswela la mme,
20	Wena Molahlehi, kgorula baneng ba ntate.

5.1	Qolla lentswe le bontshang hore sethohokisi se ne se matha hara masiu molathothokisong wa 1.	(1)
5.2	Hlalosa seo sethohokisi se se bolelang ka lentswe lena 'kgorula'?	(1)
5.3	Lentswe lena, 'motsemoholo' molathothokisong wa 10, le re bopela bokgabo bofe ba bothothokisi mme le sebedisitse ka sepheo sefe?	(2)
5.4	Phetapheto e hlahellang qetellong ya temanathothokiso ka nngwe e bitswa eng, mme e thusa jwang ho hlakisa moelelo wa thothokiso ee?	(2)
5.5	Bohlokwa ba tatolano e hlahellang molathothokisong wa 13 ka mantswa ana, 'theosa' le 'nyolosa', ke bofe molathothokisong oo?	(2)
5.6	Akaretsa mookotaba o hlahellang temanathothokisong ya 5 ka polelo E LE NNGWE e jereng mohopolo wa sehlooho.	(2)

[10]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30**

KAROLO YA B: PADI/SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso E LE NNGWE feela, potso e telele ya moqoqo kapa ya dipotso tse kgutshwane.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele ya moqoqo KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

PADI**POTSO YA 6: POTSO E TELELE YA MOQOQO****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Sekaseka kamoo seabo sa baphetwa ba latelang se thusang ho ntshetsa pele pale kateng, o be o ntshe maikutlo a hao o ikamahantse le diketso tsa baphetwa ba latelang:

- Tseleng
- Tsipane

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 7: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA A

E ne e le Mantaha mantsiboya ha mapolesa a mabedi a fihla lapeng habo, a batla yena Tsietsi. Ba ile ba hla ba mo fumana haufi hobane o ne a ntse a hlatswa dijana tsa mantsiboya. Taba eo ba neng ba tlile ka yona e ile ya nyarosa Tsietsi haholo, mme ya makatsa le bohle ba lelapa. Mapolesa ana a batla radio ya mosadimoholo Mmaselepe. Mosadimoholo Mmaselepe ke sefofu. O hirile mane ha Rapatsi moo a dulang le setloholwana sa hae teng. Radio ya mosadimoholo e utswitswe motsheare, mme ho utlwahala hore e utswitswe ke Tsietsi ho ya kamoo mosadimoholo a hlalosang taba tsena kateng ho mapolesa.

5

'Na ke wena Tsietsi.'

'E ho jwalo bontate,' ho arabela Tsietsi ka ho makala ho hoholo.

10

'Radio ya mosadimoholo Mmaselepe e kae?'

Tsietsi a ema le monna wa Mateneng, a se ke a tseba hore a reng. A ikgutsetsa.

'Ke re radio ya mosadimoholo e kae?'

'Radio efe ya mosadimoholo?'

'O se ke wa leka wa araba potso ka potso,' ke lepolesa le leng leo. 'Radio ya mosadimoholo Mmaselepe, eo o e nkileng motsheare!'

15

'Mehlolo!' ho kgotsa Mmadibakiso. Athe o se o le leshodu, Tsietsi? Jo, ra le bona!'

- 7.1 Hantlentle ho ne ho etsahetse eng ha nkgono Mmaselepe a tla nahana hore motho ya nkileng radio ya hae ke Tsietsi? (1)
- 7.2 Akaretsa se ileng sa etswa ke Mmamasolomane mohla mapolesa a neng a etetse ha Kotsi, a tlo botsa ka radio ya nkgono Mmaselepe. (2)
- 7.3 Bolela diketsahalo tse PEDI tse bontshang hore Tsietsi o madimabe o be o hlalose hore ke ka lebaka la eng ha o realo. (2)
- 7.4 Tikoloho le nako eo diketsahalo tsa padi ee di etsahalang ka yona ke efe? Tshehetsa karabo ya hao. (4)
- 7.5 Ke ketsahalo efe eo Tsietsi a ileng a e sibolla a sa lebella, e mabapi le moruti Moshebi e ileng ya mo makatsa haholo? (1)
- 7.6 Bontsha kamoo tomatso e hlahellang kateng nakong eo monnamoholo e mong a neng a re Tsietsi o utswitse diranta tsa hae tse mashome a mabedi. (2)
- 7.7 Hlalosa ketso e sa kgolweheng e neng e etswa ke Tsietsi nako le nako ha a ne a iphumana a le hara mapolesa a neng a mmatla? (2)
- 7.8 Kamano ya Mohanuwa le Makgaola e ile ya fella jwang? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA B

Ha mapolesa a fihla motseng, Tsietsi le Tseleng ba ne ba se ba tswile, ba le sebakana. Morusu o ileng wa ba moo motseng ha mapolesa a phenya, a phenyekolla, ke o sa tlo lebalwa kapele motsaneng ona wa Motsitseng. Re ke ke ra kena haholo morusung oo.

Re ka mpa ra kena moreareeng o ileng wa bitoha mane morung moo Tsietsi le Tseleng ba ileng ba balehela teng. Ba ne ba hlile ba tshepa moru. 5

Tsietsi o ne a kwetlisitswe hantle mona, mme ha ba le moo tsebo eo e ne e sebetsa haholo.

Moo morung ho ne ho e na le moaho o seng o wele, oo ho bonahalang hore e ne e le lelwala la kgale. Tsietsi o ne a kile a feta moo, mme o ne a o tseba hantle. Ba hla ba leba ho ona ba ngotlile mohwasa, ka kgopolo ya hore ha ho ya ba bonang. 10

Ho thwe sekgukguni se bonwa ke sebatladi. Athe ha ba ntse ba kgukguna jwalo, ba ithathika, ba lopalla, ba tswedipana, ho na le mahlo a ba shebileng.

Eitse ha ba fihla ba kena ka moahong oo wa dilemo, ya eba hona ba elellwang hore ekaka ba na le mohatla. Ba utlwa lentswe la mosadi le se le re, 'Tsietsi inehela, kajeno ke lefu la hao le mohotohoto oo o ntseng o o hohobisa. Ke ile ka o bolella hore nna ke tla o tsoma ke be ke o fumane. Nna ha ke tshwane le mapolesa ano a ntseng a kola dintshintshi! Inehela!' 15

- 7.9 Mohatla oo Tsietsi le Tseleng ba ile ba elellwa hore o ntse o ba latela e ne e le ofe? (1)
- 7.10 Bohlokwa ba moru palehong ya Tsietsi le Tseleng e ne e le bofe? (1)
- 7.11 Lefu la batswadi ba Tsietsi le ile la fetoha sesosa sa kgohlano ka tsela e jwang sengolweng sena? (2)
- 7.12 Hlalosa semelo sa Tsipane mme o itshetlehe ka seabo sa hae bophelong ba Tsietsi. (2)
- 7.13 Seabo sa ntatemoholo Ramabanta le nkgono Mmamaema bophelong ba Tsietsi le Tseleng ke sefe? (1)
- 7.14 Hlalosa hore ebe mongodi o atlehile ho hlahisa tlholo ya bobbe ka botle kapa o hlolehile. (2)
- [25]**

POTSO YA 8: POTSO E TELELE YA MOQOQO***DIEPOLLO – T Seema***

Sekaseka kamoo seabo sa baphetwa ba latelang se thusang ho ntshetsa pele pale kateng, o be o ntshe maikutlo a hao o ikamahantse le diketso tsa baphetwa ba latelang:

- Zeblon
- Mmamolete

Moqoqo wa hao e be bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 9: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE*****DIEPOLLO – T Seema***

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA C

Ke ne ke tsamaele ntata selala ho ya Peka.

Tshepo eo ke neng ke na le yona e ne e fedile. Ha nka fumana Mmamolete a hlaphohetswe, ke tla mmotsa hore na ke mang eo nka mo fumanang wa leloko la habo. Le hore na ke tla mo fumana kae. Bosiu ba tsatsi leo ha kokota motho kamoreng ya ka ke ntse ke robetse. Ka tshaba ho bula monyako, a kokota ka matla hoo ke ileng ka sitwa ho iphapanya. Ka tsoha empa ke ne ke tshaba ho bula monyako, ka atamela le mating:

'O mang?'

'Mapolesa.'

'Mapolesa?'

'Tlohela ho botsa, re kopa o bule monyako.'

'Ha ke bula, ha kena banna ba babedi ba batho ba buang Sesotho le maburu a mabedi. Ba phenyekolla hohle kamoreng, ba ntsha le lephele le ipatileng leotong la tafole. Ka motsotso ona ke ne ke phuthile matsoho ke lebelletse ha ngwale e kgiba.'

'Dula fatshe.' Ke e mong wa mapolesa ao ho nna.

'Re batla o re bolelle nnete, nnete e tsotseng.'

'E ntate.' Ke nna eo ka ho thothomela.

'Zeblon o kae?'

'Ha ke tsebe motho eo o buang ka yena.'

'Bona mona ngwanana, o se ke wa re susumelletsa ho etsa ntho eo re sa e batleng. Re tla o fasa hona jwale o tla tswa ka nnete ha o se o le ntlwanatshwana. Zeblon Ramokgopa o kae?'

A bua jwalo a se a nkgotoletse mahlo a kang a morubisi o bona lebodi ana. Ke ne ke tshohetse lefu, ke se ntse ke hihitsa.

9.1 Zeblon Ramokgopa eo ho buuwang ka yena moo ke mang?

(1)

- 9.2 Bolela hore ke ka lebaka la eng ha Diepollo a ne a re ha a tsebe Zeblon Ramokgopa eo mapolesa a mmatlang? (1)
- 9.3 Bontsha kamoo tomatso e hlahellang kateng ha Diepollo a fihla kgotla moreneng a re o ilo bona Sebonwang. (2)
- 9.4 Tikoloho le nako eo diketsahalo tsa padi ee di etsahalang ka yona ke tsa mehlang efe? Tshehetsa karabo ya hao. (4)
- 9.5 Hlalosa ka ntlha E LE NNGWE hore malome Theko ke mophetwa wa semelo se jwang. (2)
- 9.6 Bolela ketsahalo E LE NNGWE e sa kgolweheng sengolweng sena e susumeditseng Diepollo ho ya kopa thuso ho ngaka Matsetsela. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA D

Ke tswile ka ofising ya mohlakomedi ke sa tshepe hore na ebe mosebetsi ke tla o fumana kapa tjhe. Tlaleho ya hore ke lelekilwe Moemaneng e ne e emere tholwana tse bosula. Ke ne ke kgodisehile le nna hore ke se ntse ke le ka moo thakadi e fatelang ka teng.

Ho fetile dibeke tse ding tse pedi hape ke ntse ke tswella hantle ka ho sebetsa ke le moithaopi. Lengolo le tswang mmusong ha le fihla ke ne ke tshaba le ho le bula. Ke ne ke se na tshepo, ke ne ke badile ditaba tse reng 'Re tsebile hore nonyana e tshwarwa e fofa sebakeng, wena o ne o le mang? O ikentse thalabodiba, ho setseng ke hore o itlise mapoleseng o tlo kwallwa le yena monna wa hao.'

Ke ne ke bala lengolo le kwetsweng. Ha ke le bula ka sitwa le ho ithiba ho thaba ha ke fumana hore ke amohetswe semolao ho sebetsa lehaeng ke le mooki. 10

- 9.7 Mosebetsi wa boithaopi oo Diepollo a neng a o sebetsa lehaeng la maqheku e ne e le ofe? (1)
- 9.8 Hana Diepollo o ne a tebetswe ka lebaka lefe Moemaneng moo a neng a sebetsa teng? (1)
- 9.9 Taba ya hore Diepollo a se ke a fumana mmae ha Rammulotsi, a se a le mohlaleng wa hae, e etsa hore o be le maikutlo afe? (1)
- 9.10 Boseaqheme ba Dikenkeng bo thusitse ho ntshetsa pele kgohlano ya pale ka tsela e jwang? (2)
- 9.11 Bontsha kamoo kgethollo le leeme di ileng tsa iponahatsa kateng mohla Kotsuwopo a neng a bolailwe. (2)
- 9.12 Ho ya ka wena na Zeblon o ile a etsa qeto e nepahetseng ya ho falla a balehela molato oo a sa o etsang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 9.13 Mookotaba wa sengolwa see ke ofe? (2)
- 9.14 Mohla Diepollo a neng a fihla lekgetlo la pele ha rangwanae Leemisa, ke eng eo a ileng a e bolellwa e ileng ya mo ama habohloko? (2)

[25]

POTSO YA 10: POTSO E TELELE YA MOQOQO**MME – NP Maake**

Sekaseka kamoo seabo sa baphetwa ba latelang se thusang ho ntshetsa pele pale kateng, o be o ntshe maikutlo a hao o ikamahantse le diketso tsa baphetwa ba latelang:

- Tsekiso
- Thollo

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 11: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****MME – NP Maake**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA E

'Ke ne ke ikonka ka wena hohle moo ke tsamayang, mme sehlopheng se seng le se seng ke ne ke fana ka wena, o le mohlala o motle, wa ngwana ya ikemiseditseng ho ya hole ka thuto. Jwale ha e le mona o mphoqile tjena ha ke tsebe hore ke tla reng. Ha se nna feela ya ikgantsheng ka wena. Le matitjhere a mang a ikgantsha jwalo ka nna, haholoholo titjhere Masitha, eo o leng sehlopheng sa hae. Ha ba bangata bana ba tshwanang le wena sekolong sena, ke ka hoo re leng motlotlo ka wena. Empa ha o ikgethetse tsela eo, mme o na le bonnete ba hore ho nyalwa ke seo o se batlang hona jwale, ho lokile, ha ho kamoo nka etsang hore o fetole maikutlo a hao kateng.'

5

Ha a bua mantswe ana teng, Dikeledi ka pelong o ne a ntse a re, 'Ke a kgolwa o batla ke be lefetwa jwalo ka wena. Nna ha se nna ya itseng o se nyalwe, o be o be mokana.' Hoja mmisi Lekena mantswe ana o na a a utlwa, o ne a ka ba kae? Ke lehlohonolo hore seo re se buang ka pelo se se utluwe ke batho hoba re ka be re le kae ke ho utlwisa ba bang bohloko?

10

- 11.1 Ke ketsahalo efe e bakileng hore mmisi Lekena a bue mantswe a hlahellang qotsong e ka hodimo? (1)
- 11.2 Hlalosa se bolelwang ke mongodi ka tshebediso ya lebitso lena 'Mme', o ipapisitse le diketsahalo tsa padi ena. (1)
- 11.3 Hlalosa kamoo kamano ya Dikeledi le Tsekiso mmoho le ho hlalana ha bona di ileng tsa thusa ho ntshetsa pele pale ena kateng. (2)
- 11.4 Ke ketsahalo efe e totobatsang hore Diseko o ne a e na le pelo e mpe? (2)
- 11.5 Tikoloho le nako eo diketsahalo tsa padi ee di etsahalang ka yona ke tsa mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao. (4)
- 11.6 Hlalosa semelo sa rangwane wa Matatiele ka ntlha E LE NNGWE. (2)
- 11.7 Hlalosa hore taba ya ho nyalwa ha Dikeledi ho ile ha nka mothinya o sa lebellwang ka tsela e jwang. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA F

Mofokeng a ngangella, a re: 'Leha le ka nkwala molomo, nna ke ne ke tjho kgale, ha ke utlwa hore Thollo o se a nyallwa mosadi e mong. Ke mang ya neng a mo nyalla?' A kgefutsa, ya ka o emetse karabo, empa ha se be le nko ho tswa lemina ho wa habo, esitana le ho yena ya botsang dipotso tsena. 'Le kajeno ke emetse karabo eo e sa leng ke e botsa kgale, dilemo tsa ba tsa feta leshome,' a hula mosi hape, pele a tswela pele. 'Nka thaba haholo ha motho eo a ka itlahisa, a mpoella hore na a ka nyadisa mora wa rona re ntse re phela, empa re sa bolellwa. Thollo o ne a re siye hae kwana Matatiele, a re o ilo sebetsa Kgauteng, athe o ilo jakela ruri. Kajeno o se a re bitsa ho tla mo thusa ho pata motho eo re sa mo tsebeng, eo le yena a sa mo tsebeng. Le jwale re entse mohlolo ho tla. Ha nka tseba motho ya o loileng,' o bua a lebisitse mantswe a ho qetela ho mora jwale, 'nka mo lefa hore a o ntshe sejeso sena se o keneng. Ke kgale ke ntse ke tjho hore basadi ba Kgauteng ke meleko. Bona kajeno moferefere oo o leng ho wona. O a fihla, o tswa mosebetsing, o fumana ho thwe mosadi o shwele, ha o botsa hore mosadi eo ke mang ho thwe ke Mme. Ke Mme wa mang, mmao e le kgale a ne a hlokahale.'	5 10 15
---	---------------

- 11.8 Maikutlo a rangwane wa Matatiele a hlahellang temeng e ka hodimo ke afe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.9 Hana Thollo o ne a nyallwe ke mang mosadi enwa eo rangwane a reng ke moleko kaha ke mosadi wa Kgauteng? (1)
- 11.10 Mpuse o thusa jwang ho ntshetsa pele pale? (1)
- 11.11 Na taba ya hore Bafokeng ba Matatiele ba ye Kgauteng mokgohlaneng wa motho eo ba sa mo tsebeng e a kgothetse? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.12 Kamano ya Diseko le Mmateboho e ile ya loka neng kaha ba ne ba sa okgelane mollo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 11.13 Mookotaba oo mongodi a o fetisetsang ho babadi ka sengolwa see ke ofe? (1)
- 11.14 Sekaseka ditaba tsa mohla lepatso la Mme, mme o bontshe kamoo tshekamelole le leeme di iponahatsang kateng sengolweng sena? (2)

[25]

POTSO YA 12: POTSO E TELELE YA MOQOQO**TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Sekaseka kamoo seabo sa baphetwa ba latelang se thusang ho ntshetsa pele pale kateng, o be o ntshe maikutlo a hao o ikamahantse le diketso tsa baphetwa ba latelang:

- Ntefeleng
- Dikgapane

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 13: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****TUTUDU HA E PATWE – M Mahanke**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA G

La tjhaba le hlhlamang. Eitse le re tjhapha a be a se a ntse a rabaraba ka tlong mora Tutudu. Metsi o se a tswa ho ona, mme jwale o lokisa tseo a tla di apara. Dieta di letse di bentshitswe ka la maobane, empa le hoseng jwalo o sa di borosola, a bile a di pheta. Hempe le ha e tswa ka wateropong, o sa boetse a e otlolla hape. Motshetshe o mong le o mong o lebahangwa le wa habo ona ka makgethe, mme ha e ka o batla o tswa moleng, o fafatswa ka metsi, ebe ho aenwa botjha. Le borikgweng ho jwalo feela.

5

Tutudu hoba a je, a hlape meno, a be a hlatswe le dijana tseo a neng a jella ho tsona, a betseha. O tswa jwalo boholo ba batho bo sa le ka matlong. Ho le ngwese mmileng. Ba mmonang ke ba bileng le lehlohonolo la ho mo hlwedisa kapa ho tswela kantle nakong eo a fetang. O ne a hata a hatoha eka hoja o a hlakisa; buka a di kgwaetse ka lehafing. Letsatsi motho o ne a le bona seeteng sa hae ha se ntse se re khatsi, khatsi, khatsi. O hwantile jwalo a ba a fihla sekolong moo a fihlellaneng le Tselapedi. Eo moo a reng o a theoaha ho bula heke, Tutudu a be a se a tlotse matjato a masesane; a phamotse dinotlolo matsohong a hae; a ba a mmulela le pele a theoaha koloing.

10

- 13.1 Ketso ya hore Tutudu a lale a itokisitse ka la maobane e mo senola e le mophetwa ya jwang? (1)
- 13.2 Leha malome wa Tutudu a ne a sa mmuelle ntlheng tse ngata, ke ntlha efe e bontshang hore o ne a rata le ho tsotella motjhana wa hae? (1)
- 13.3 Bolela pherekano eo Tselapedi a bileng le yona mohla Tutudu a neng a tlile le bana ka kantorong ho tla batla dibuka. (2)
- 13.4 Ke ketsahalo efe e sa tlwaelehang e ileng ya etswa ke Tutudu ha a ne a tlo iketela mosebetsi wa botitjhere sekolong sa Sedibeng? (2)
- 13.5 Taba ya hore Dikgapane a hlolehe ho fihla kopanong ya Thebe mohla ba neng ba lokela ho kopana bakeng sa ho diha Tutudu, e nnetefatsa eng? (1)
- 13.6 Tikoloho le nako eo diketsahalo tsa padi ee di etsahalang ka yona ke tsa mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao. (4)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa buka kaofela.

TEMA YA H

Tutudu o fetetse phaposeng ya matitjhere moo a fihlileng a beha dibuka. Hoba a behe dibuka a ya ofising ya Tselapedi ho ya saena buka ya nako le ho ya kopa tshwarelo ha a sa fihla ka nako ya mehla.

'Monghadi Tutudu, o ka tla mo ho le tje! Nna ke ntse ke re ke tla o letsetsa, ke o bolelle hore o ke o be siyo ho se hokae. Hona jwale ke qeta ho bua le mookamedi wa sepolesa, ke mo hlaloesetsa hore tjhaba se boetse se re qobella ka hara jarete ya sekolo. Nna ha ke batle ho bona ntho eo ke e boneng bekeng yane. Na o kile wa kopana le yena?' 5

'E, e moholo. Ke ne ke ile kantorong ya hae maobane mantsiboya. Ke nna ya itseng kajeno a se ke a romela mapolesa hobane ke bona eka setjhaba sena se hlahafatswa ke ona mapolesa ao.' 10

'Tutudu! Tutudu wee! Na o nka hantle? O reng ka bophelo ba hao? Batho bana ba batlile ba o bolaya. Hoja ba o fumana mohla monene re ka be re bua tse ding kajeno!'
'Ntate Tselapedi, na ka nnete motho o lokela ho dula a disitswe ke mapolesa? Bophelong motho o lokela ho ba le bolokolohi ba ho phela moo a ratang ka nako eo a e ratang. Re lokela ho tseba hore bolokolohi ba rona bo kenyelletsa ho hlompha bolokolohi ba ba bang. Ka hoo ha re hloke mapolesa ho re ruta ho itlhompha le ho hlomphana hobane ke tseo re bopelletsweng le tsona.' 15

- 13.7 Ke ka lebaka la eng ha mosuwelhoo Tselapedi a tshositswe ke ho tla ha Tutudu mosebetsing temeng e ka hodimo? (1)
- 13.8 Mosuwelhoo o bolela eng ha a re ho ja setjhaba sa fumana Tutudu mohla monene ekabe ho bolelwa tse ding? (1)
- 13.9 Ha o ne o le Tutudu mme o lemoha hore lefatshe le o tsohetse matla, o ne o tla etsa jwang ho itshwasolla koduweng eo? (2)
- 13.10 Ke thuto efe eo mongodi a re fang yona pheletsong ya pale ee? (2)
- 13.11 Hlalosa se bolelwang ke mongodi ka tshebediso ya lebitso lena 'Tutudu', o ipapisitse le diketsahalo tsa pale ena. (2)
- 13.12 Bontsha kamoo motsotso wa tsitsipano kapa wa mahlonoko o iponahatsang kateng paleng ena. (2)
- 13.13 Tlholo sengolweng sena e iponahatsa ketsahalong efe? (2)
- 13.14 Bontsha kamoo diketsahalo tsa pale ee di ileng tsa nka mothinya o sa lebellwang kateng mohlang Ntefeleng a neng a le dikobong tsa titjhere Tutudu. (2)

[25]

KAPA

SENGOLWA SA BOHOLOHOLO

Araba potso E LE NNGWE feela ho sengolwa sa bohoholo.

POTSO YA 14: POTSO E TELELE YA MOQOQO**KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Sekaseka tshomo ya 'Moshanyana wa Senkatana' le dithoko tsa 'Masopha (Ntwa ya Tlokoeng)', mme o bontshe kamoo **mookotaba wa ho beha setjhaba ka pele mmoho le polokeho ya sona di lohellelsweng le ho totobatswa** kateng ditemeng tseno o be o hlahise maikutlo a hao ka taba ena. Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 15: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****KE QATI E A LOMISANWA – SJ Mamashela**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa thoko kaofela.

TEMA YA I**MORENA MOSHOESHOE**

- 1 Ngwana Mmamokhachane, Thesele,
- 2 Thesele, pharu e telele-telele,
- 3 Kgomo di kena ka yona, di sa ile;
- 4 Le batho ba kene ka yona, ba sa ile!
- 5 Hlabisi ya Bakoena,
- 6 A ko hlabise nkgonwao,
- 7 A ko hlabise Mmasetenane a ka rwale,
- 8 A re ke mehlehlo ya dikgomo le batho!
- 9 Nketu wa mara, thaka Shakhane le Ramakoane (Makoanyane),
- 10 Mabesa lerole, la tswa ka mpa ya mohlaba wa Ratshoane.
- 11 Ngwana morena wa Qhoai a le bona,
- 12 La bonwa ke Ratjotjose wa Mokhethi;
- 13 Leru, mmamoqholotsa wa dithebe,
- 14 Nketu ha a le siyo mareng a batho,
- 15 Beng ba mara ba ntse ba lla, ba re:
- 16 Nketu le Ramakoane, le kae?
- 17 Mara a batho a kgutlile tseleng,
- 18 A batla Nketu le Ramakoane.
- 19 Moshwashoaila, khoabane ya Maphule.
- 20 Kgomo ya motho wa Maphule ya kwana.
- 21 Ha e so hole, e sa otile,
- 22 E sa lemile le boya, kgomohadi,
- 23 Kgomohadi ya boSetenane,
- 24 Ya boSetenane, ya boRapodile.

- 15.1 Morena Moshoeshe e ne e le motho ya jwang ka seemo? Tshehetsa karabo ya hao.

(2)

- 15.2 Fana ka lebitsoreneketso (yuloko) la Morena Moshoeshe le hlahellang temanathokong ya 1. (1)
- 15.3 Mehlehlo ya batho e ne e tswa hokae, ha o lekola maemo ao thoko e neng e phetwa ka wona? (1)
- 15.4 Ho ya ka qotso ee o ka re Morena Moshoeshe e ne e le mophetwa wa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao? (2)
- 15.5 Ke mang ya neng a le tsietsing ya ho hlaselwa qotsong ee? (1)
- 15.6 Lebotsi le sebedisitsweng molathokong wa 16 le sebedisitswe ke sepheo sefe? (1)
- 15.7 Qolla molathoko o hlakisang hore mothating ona wa thoko Morena Moshoeshe o ne a e so be mohale. (1)
- 15.8 Bohlokwa ba phetapheto e hlahellang melathokong ya 3 le 4 ke bofe? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ya tshomo ya 'Bahlankana ba bararo le morwetsana' ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshomo kaofela.

TEMA YA J

Ba re e ne e le bahlankana ba bararo ba itulela ka lehaheng le leholo. Pela lena ho ne ho e na le le lenyane. Ka hara lena le lenyane ho ne ho dula kgarebe e ntle. Kamehla ha bahlankana bana ba ilo tsoma, ba ne ba bona kgarebe ena e ya nokeng kapa e ikoretse letsatsi. Bahlankana bana ba ne ba ipotsa hore motho enwa ke ya jwang ya sa tshwaneng le bona ya bileng a iphelelang a le mong. Ba ne ba ipotsa hore ebe yena o ja eng kaha ba e so mmone a tsoma. 5

Kgarebe ena e ne e iphelela ka ditlama le ditholwana tsa thoteng kapa naheng. Ka letsatsi le leng e mong wa bahlankana bana a rera ho ya buisana le morwetsana enwa, sepheo e le ho fumana hore ebe o phela ka eng. Mohlankana enwa leha a ne a sa tsebe hore ebe motho enwa ke mofuta ofe ya sa tshwaneng le bona ka tshobotsi, a kgahlwa ke botle le sebopeho sa hae. A fihla a mmotsa hore ebe yena o phela ka eng. Morwetsana a bolella mohlankana hore o iphelela ka ditlama le ditholwana tsa thoteng. Mohlankana enwa o ne a maketse haholo. A ya bolella ba bang ka mohlolo ona wa motho ya sa jeng nama ya diphoofolo. Seo ba neng ba sa se hlokomele ke hore morwetsana enwa ha a kgone ho tsoma jwalo ka bona. Bahlankana bana ba bang ba babedi ba kgalemela enwa e mong ka thata hore ... 10 15

- 15.9 Hlahisa ho fapana ho hlahellang pakeng tsa dijo tse neng di jewa ke bahlankana le tse neng di jewa ke morwetsana. (2)
- 15.10 Bolela hore diketsahalo tsa tshomo ena di etsahalla tikolohong efe. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.11 Mophetwa eo o ka reng ke mohale wa tshomo ee ke ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.12 Ho ya ka dikahare tsa tshomo ee, o ka re bahanyetsi ba mophetwa wa sehlooho ke bomang? (1)

- 15.13 Mohlankana ya ileng a ikatametsa ho morwetsana o na le semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.14 Bahlankana ba babedi ba sa kang ba ikatametsa ho morwetsana ke baphetwa ba mofuta o jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 15.15 Ebe kgohlano e iponahatsa jwang tshomong ee? (1)
- 15.16 Hlakisa mothinya o sa lebellwang o ileng wa etsahala ho ya pheletsong ya tshomo ena. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, jwale araba ya moqoqo.

POTSO YA 16: POTSO E TELELE YA MOQOQO**SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'HA LE THAKGISWE' – M Leduma**

Tikoloho e na le kgahlamelo semelong sa dibapadi. Dumellana kapa o hanane le ntlhakemo ena o itshetlehile ka dibapadi tse latelang:

- Kotopi
- Makau

Karabo ya hao e be bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 17: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****SEYALEMOYA – RH Moeketsi****'O MO FELEHEDITSE' – SM Mangali**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama kaofela.

TEMA YA K

(Ke mantsiboya, ka tlong ha Paseka. Mosadi wa hae, Mmalerato, o kgathatsehile haholo.)

MMALERATO:	Paseka, ho ba mmeleng ha ka ke hona ho sa ntjeseng ditheohelang. Haholo jwalo kaha e le mona dinako di se di atametse tjena.	
PASEKA:	Jwang athe o lokela ho thaba ha e le moo masapo a tla arohana?	5
MMALERATO:	Ke sa pheta. Ke boetse ke sa tjho hle. Paseka, o buiswa ke ho sa tsebe.	
PASEKA:	Mmalerato ... Mmalerato ... Ke eng sena se sekana seo ke sa se tsebeng?	
MMALERATO:	Ntate, mmele wa motho e mong ke tjhaba se hole. Ke ka hoo ke reng o ke ke wa utlwisisa.	10
PASEKA:	Ntlhalosetse ke utlwe, ntlhalosetse ka sena se o jang hle ke tsebe ho arolelana bohloko boo le wena.	
MMALERATO:	Ke ile ka thaba hampe mohla ke neng ke hlokomela hore ke boetse ke kgutletse morao.	15
PASEKA:	Mmalerato taba eo ke a e tseba, ke ne ke hlokomele le kamoo sefahleho sa hao se neng se dula se kganya kgotso kateng, ka mora hore ngaka e o jwetse taba tse monate tseo.	
MMALERATO:	Thabonyana eo e ile ya monyela ha matsatsi a ntse a eya.	
PASEKA:	E le ha e fediswa ke eng hle mme?	20
MMALERATO:	Ntate, nkabe ke na le bana ba bakae hona jwale?	
PASEKA:	E, ka nnete nka be ke ikotla sefuba ka bana ba babedi. Ngwanana le moshanyana. Ka ba ka ba hlolohellwa bana bao ba ka ke sa ba tsebe le ho ba tseba, banna!	
MMALERATO:	Jwale ba ho kae bana bao? Ba hokae hle ntate, ako bue. Bana bao ba rona ba hokae?	25

- 17.1 Bolela hore ke eng e sa jeseng Mmalerato ditheohelang. (1)
- 17.2 Ho hlokahala ha Mmalerato ho amahangwa le ketsahalo efe e bohlokwa ho Bakreste? (2)
- 17.3 Bontsha kamoo sehlooho sa tshwantshiso ena se tsamaellanang le diketsahalo tsa yona kateng. (2)
- 17.4 Diketsahalo tsa tshwantshiso ena di etsahala mehleng efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.5 Ho ya ka dikahare tsa tshwantshiso ee ebe o ka re mohanyetsi ke mang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.6 Seabo sa Mosidi e bile sefe tshwantshisong ee? (1)
- 17.7 Ke molaetsa ofe oo mongodi a o fetisetsang ho babadi ka tshwantshiso ee? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso/terama kaofela.

TEMA YA L

MATERONE:	Mhn! Nna ka nnete haesale ke sebetsa ke qala ho teana le ntho e tjena ... Ka nnete ha ke tsebe hore na ke qale ka ho reng ha ke lokela ho hlalosa ntate enwa wa batho ka se etsahetseng, haholo ha ke sheba faele ya mofumahadi enwa wa hae, mme ke badile tsena tseo ke di badileng. Feela ha ho nang, ke a kena, ke tla mo hlalosa jwalo ka motho wa mme, mme ebile le nna ke le motswadi, empa taba ke hore na ke tla qala ka le reng eng?	5
PASEKA:	(<i>O mong ka moo Materone a itseng a kene, a mo emele teng.</i>) Ka nnete ebang Mmalerato o thusehile, mme ngwana eo o a re phelela, ha ke tsebe hore na ke tla thaba jwang? Ka nnete yena o tla thaba ho ya kamoo a lileng ka nako e telele kateng boitekong ba rona ba ho ba le bana.	10
MATERONE:	Ha se nna eo ke kgutlile ... Motswadi wa ka, mme o ile a fihla kwano sepetelele, le ha a fihlile nako e se e ile.	
PASEKA:	(Se ka ntshosa bo, mme) Ka ho re nako e ne e se e ile, materone o rata ho reng?	15
MATERONE:	Se ntatele motswadi wa ka. Ka ho tjho jwalo ke bolela hore, hang feela ha a fihla, ke ha a se a lokela ho fetela phaposing ya ho behiswa, mme ho ile ha eba le mathata a itseng, mme a mang a ona re ile ra atleha ho a rarolla.	20

- 17.8 Bontsha kamoo tlhoko e iponahatsang kateng tshwantshisong ena. (2)
- 17.9 Paseka o ne a ile kae ha Mmalerato a tla hlaselwa ke mahlaba? (1)
- 17.10 Ke sephetho sefe se sa lebellwang se ileng sa sibollwa ke Paseka ka morao ho puisano ena ya hae le materone? (2)
- 17.11 O ka hlalosa Paseka e le sebakadi sa semelo se jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 17.12 Ho tsilatsila ha Materone ho re tjobela pele ketsahalong efe ka hara tshwantshiso ee? (2)
- 17.13 Ke mofuta ofe wa kgohlano o iponahaditseng ho Mmalerato nakong eo a lebelletseng ho fumana lesea? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 17.14 Tharahano tshwantshisong ee e hlahiswa ke ketsahalo efe? (2)
[25]

POTSO YA 18: POTSO E TELELE YA MOQOQO**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Tikoloho e na le kgahlamelo semelong sa dibapadi. Dumellana kapa o hanane le ntlhakemo ena o itshetlehile ka dibapadi tse latelang:

- Montsheng
- Jwalane

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450. [25]

POTSO YA 19: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE**HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA M

(Ke Mafotholeng habo Molefi. Labohlano la kajeno ke mafelo a beke le a kgwedi. Malapeng a batho ba sebetsang mesi e a kubella, ho bonahala hore hammamoraonyana bana ba bona ba tla tshwehla. Lapeng ha hae, monnamoholo Mapetla o bonahala a kgathatsehile.)

- MAPETLA: Ke utlwile tsohle. Ngatane le Ramafothole ba sebeditse ka bokgabane. Ha e le lenyalong teng Molefi a ke ke a atleha. Ke tla hlokomela ka thata hore bophelong ba hae a dule a duba thankga. O nahana hore yena ke mang? Ntataenyana yane o se a ikgantsha, kapa o etswa ke disutunyana le ditaenyana tseo a seng a tseba ho itereka ka tsona? Ke a bona ha a tsebe hore ke rupelletswe ke mosadimoholo ya swele. Butle, kana ke lokela ho etsa jwang? Be! Ka ba ka hopola. Ke salletswe ke dintho tse pedi feela tseo di tlang ho etsa Pitsonyana le moranyana eo wa hae mehwefe hape. Molefi o palama koloi? Nxa, ha a tsebe hore o tshwanetse ho tsamaya ka maoto? Kwana ho se ho se hokae koloinyana eo ya hae e mo timella. Ke ya bona ha a tsebe ke Mapetla nna. 5
10
15
- PITSO: *(Kgolwane le ba lelapa labo Molefi ba kopanetse ka ntlong ya Pitso.)* Sware, ke thabile hampe ha e le mona o ananetse memo ya ka. Ke nna ya o bitsitseng hobane bekeng e fetileng ke ile ka fumana lengolo le tswang ho Molefi, leo ho lona a neng a re ke o meme o tlo ba teng kajeno mona hae. 20

- 19.1 Fana ka lebaka le etsang hore Mapetla a utlwahale a kgathatsehile. (1)
- 19.2 O itshetlehile ka diketsahalo tsa sengolwa sena, ke eng eo Mapetla a reng Ngatane le Ramafothole ba e sebeditse ka bokgabane? (1)
- 19.3 Ditaba tsa boipuiso bona ba Mapetla di re tjobela pele ketsahalong efe ya tshwantshiso ee? (1)
- 19.4 Bontsha kamoo tikoloho ya Maseru e ileng ya susumetsa Molefi ho ba le tshekamelo le leeme ha ho tluwa ntlheng tsa marato kateng. (2)
- 19.5 Mantswe a Mapetla a reng o rupelletswe ke mosadimoholo ya swele, a o etsa hore o ikutlwe jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.6 Fana ka maikutlo a ileng a iponahatsa ho Molefi kamora hore a botse Jwalane ka monna ya mmonang setshwantsong se leboteng. (1)
- 19.7 Kgohlano e iponahatsang kamanong ya Molefi le Morongwe e ne e bakwa ke eng? (1)
- 19.8 Ke ketsahalo efe tshwantshisong e nnetefatsang hore Mofammere ke motswalle wa sebele? (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena ka hloko o nto araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile ka dikahare tsa tshwantshiso kaofela.

TEMA YA N

MOLEFI:	(O bua a le mong.) Ke hokae na, haeka tje ke tlamelletswe ka masela a masweu? Hona ke mang eo ya apereng diaparo tse tshweu, ya emeng pela ka? Haeka tje ke se ke le lehodimong moo ho phelang mangeloi, ntho tsa Modimo, ntho tse ikapareleng ntho tse tshweu pela terone.	5
MOOKI:	O se ke wa ba wa leka ho tsitsinyeha aubuti. Ha o ka etsa jwalo o ka tshwana o ithonkgela hoja o se o phetse. Mona moo o leng teng ha se lehodimong, empa ke sepetleleng se seholo sa Maseru.	
MOLEFI:	Itjhu-u-u! Molala wa ka le letsoho la ka di hana ha ke fetoha. Ke hore le sefubeng mona ho bohloko.	10
MOOKI:	Butle aubuti. O se ke wa leka ho fetoha kapa hona ho tsitsinyeha. Ha o ka leka ho etsa jwalo o tla ithonkgela. Letsoho le molala oo o buang ka ona di utlwile bohloko kotsing ya koloi e o hlahetseng. Letsoho leo le kentswe samente, ha molala wona o tsheheditse ka ntho e etsang hore o se ke wa shebela kwana le kwana. Kana lebitso la hao o mang aubuti?	15
MOLEFI:	Mme mooki, lebitso la ...	
MOOKI:	O se ke wa mpitsa mme mooki. Ho tloha hona kajeno ha o bua le nna o mpitse Morongwe hobane leo ke lona lebitso la ka. Hao! O ka nna wa mpitsa mme ke le monyane hakaale? Kgele! O se ke wa ba wa leka ho ntsofatsa nna.	20
MOLEFI:	Morongwe, ke ne ke re nna lebitso la ka ke Molefi, ya ahileng mane Leribe, motseng o bitswang Mafotholeng.	

- 19.9 Bolela hore Molefi o behwa ke eng sebakeng seo a leng ho sona. (1)
- 19.10 Mokgwa oo Morongwe a buisanang le Molefi ka wona qotsong ee o re senolela eng ka semelo sa hae? (1)
- 19.11 Hlalosa hore ke kgohlano ya mofuta ofe e neng e le dipakeng tsa Molefi le Jwalane, pele a ya selakgapalo. (2)
- 19.12 Maele a Basotho a re, 'Se nkganang se nthola morwalo'. Nnetefatsa maele ana ka ho tsepamisa maikutlo ketsahalong E LE NNGWE e hlahellang tshwantshisong ena. (2)
- 19.13 Boipuiso ba Molefi nakong eo a neng a nahana ka toro tsa hae tse mo kgathatsang, bo re senolela eng? (2)
- 19.14 Na ho nepahetse hore Morongwe a hane ho ja nama eo ka yona ho neng ho phethiswa moetlo wa ho mo amohela bohadi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 19.15 Ke phoso efe eo Molefi a ileng a e etsa ha a ne a lemoswa hore Mapetla o ntse fafatsa phoshwana jareteng mona? (2)
- 19.16 Phethelo tshwantshisong ena e iponahatsa ketsahalong efe? (2)

[25]**POTSO YA 20: POTSO E TELELE YA MOQOQO****LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Tikoloho e na le kgahlamelo semelong sa dibapadi. Dumellana kapa o hanane le ntlhakemo ena o itshetlehile ka dibapadi tse latelang:

- Seipati
- Naledi

Moqoqo wa hao e be wa bolelele ba mantswe a 400–450.

[25]**POTSO YA 21: DIPOTSO TSE KGUTSHWANE****LEJWE LA KGOPISO – T Letshaba**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama kaofela.

TEMA YA O

(Naledi o etetse Seipati, mme ba robile monakedi ka phaposing ya ho phomola.)

NALEDI: Ke hlalositse hore taba ena e nkimela maikutlo.

SEIPATI: Jwale e tla o imela maikutlo tjee ho fihlela neng na? Hona ke tla kgona ho o thusa jwang jwale ha e le moo o bolawa ke letswalo tjee?

NALEDI: Taba ena e thata ba lejwe, Seipati. Le jwale ha ke eso dumele hore 5
mohlolo ona o ...

SEIPATI:	(<i>O mo kena hanong</i>) Tlohela ho nkgadisa ditaba tjena hle, Naledi. Ke kgona ho bona ke sa jwetswa le ho jwetswa hore ntho e kgolo eo o batlang ho nkumela yona, feela le ha ho le jwalo o bolawa ke letswalo qha!	10
NALEDI:	(<i>O kgutsa motsotswana</i>) Ha se hore ke bolawa ke letswalo, Seipati. (<i>O kgutsa motsotswana hape</i>) O ke ke wa dumela le jwale hore ke teane le mohlolo wa nta ya hlooho hoseng tjena ha ke tswa sekolong mane ho ya felehetsa bana.	
SEIPATI:	Ke mohlolo wa eng ona oo o buang ka ona, mosadi?	15
NALEDI:	Ka nnete, Seipati, o ke ke wa dumela mohlolo wa taba oo ke o utlwileng.	
SEIPATI:	Etswa ka taba hle, mmanyeol!	
NALEDI:	Ke ntate Mohlouwa.	
SEIPATI:	O etsa jwang jwale ntate Mohlouwa, Naledi?	20
NALEDI:	A re o batla ho nkenya lehafing la hae.	
SEIPATI:	(<i>Ka ho makala</i>) A re o batla ho o kenya lehafing? Jwale wena o reng?	
NALEDI:	Ke tla reng hoba ke nyetswe?	
SEIPATI:	E-e mosadi, tlohela ho bapala ka mathe metsi a le teng tjena. O re tabanyana ee ke yona e o dubang maikutlo hakaale?	25
NALEDI:	Ee, ho jwalo, ngwaneso.	
SEIPATI:	Tlohela ho swaswa, Naledi?	
NALEDI:	Ha ke swaswe, Seipati. Ke tsielehile ho tsieleha mona moo ke teng.	

- 21.1 Kamano ya Seipati le Naledi ke efe? (1)
- 21.2 Seo e leng bothata ho Naledi ho latela puisano ya bona le Seipati ke sefe? (1)
- 21.3 Mohlouwa ke sebakadi sa mofuta ofe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.4 Seabo sa Pheleu e bile sefe ntshetsopeleng ya kgohlano sengolweng see? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.5 Bolela hore diketsahalo tsa tshwantshiso ee di etsahala mehleng efe. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.6 Sesosa sa kgohlano tshwantshisong ee ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

MMOHO LE

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang. Hopola hore dipotso di itshetlehile qotsong le dikahareng tsa terama kaofela.

TEMA YA P

MOHLOUWA: Banna! Ekaba ke tla etsa jwang ha e le moo Mmabatho a nkene menong ha bohloko tjee jwalo ka nama ya moketa? Lejwale ha ke utlwisise hore o mpatlang e kana. Pejana o ne a bua a lomahantse meno hore ha a sa batla ho utlwa letho ka Thapelo le Tsietsi. Le teng ha ke nyaola Tsietsi o sa ntse a ngongoreha. Ekare mosadi enwa o tla mpelaetsa jwale. Hona na ebe ha ho na motho ya mo lommeng tsebe hore taba ya ho lelekwa ha Tsietsi e mpa e le moritaoke esitana le ho etsa ba bangata tsuonyana robala? Tjhe, le teng ha eba ho le jwalo re tla di bona ha mmela o ntse o puta. Se hlokehang ha jwale ke hore ke ngotle mohwasa ho tsohle tseo ke di etsang hore ho se be le ya mong ya tla mponang mafolomabe. (<i>Mohala wa kantoro o a lla.</i>) Ebe ke mang ya ntetsetsang ke sa ntse ke hlabile kgobe ka lemao ha monate tjee, banna? (<i>O arabela mohala.</i>) Kgotso! (<i>O kgutsa motsotswana.</i>) Tswela pele ke mametse. O re ke mang ya mpatlang? (<i>O mamela ka hloko.</i>) Tswela pele ke mametse. O re ke mang ya mpatlang? (<i>O kgutsa motsotswana a nto phahamisa matshwafo.</i>) Mang? Naledi? Na o tiisitse, Morongwe? (<i>Ka mora motsotswana.</i>) Helang! Mehlolo ke eo. Ho lokile e re a fetele ka kwano. Banna wee! Ekaba Naledi o mpatlelang jwale? Ha ke re maoba mona o ile a nnyahlatsa sa moko wa pere ka ba ka sala mekgele e wetse ka mahlong!	5 10 15 20
--	---------------------

- 21.7 Ke eng eo Mmabatho a batlang hore Mohlouwa a e etse? (1)
- 21.8 Lebaka leo Naledi a etetseng kantorong ya Mohlouwa qotsong ee e ka hodimo ke lefe? (1)
- 21.9 Mosebetsi wa Tsietsi e ne e le ofe ha Mohlouwa? (1)
- 21.10 Sepheo ka boipuiso boo ba Mohlouwa bo ka hodimo ke sefe? (2)
- 21.11 Ke mang eo ho ka thweng ke motshehetsi wa Tsietsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.12 Ho ya ka maemo a matle a phedisano na ke ntho e nepahetseng hore Tsietsi a iphetetse ho batobi ba hae ka tsela eo a entseng ka yona? Tshehetsa ka lebaka. (2)
- 21.13 O ikamahantse le sehlooho sa tshwantshiso ena, ebe ke sebakadi sefe seo e leng lejwe le kgopiso? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.14 Na o dumellana le Mohlouwa ha a re taba ya ho lelekwa ha Tsietsi e mpa e le moritaoke feela? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 21.15 Sehlohlolo tshwantshisong ee se iponahatsa mothating ofe? (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80